

Denise Rudberg

De code

Operatie Stockholm 1

A.W. Bruna Uitgevers

Proloog

Pärnu, Golf van Riga
Zaterdag 6 augustus 1938

Iris keek naar de Oostzee en de zon die zo meteen achter de horizon zou verdwijnen. Ze besepte op deze zomeravond niet wat dit water de rest van haar leven voor haar zou symboliseren. De zee waarvan ze had gehouden, zou dood en intens verdriet voor haar gaan betekenen.

Ze maakte de ketting in haar nek vast en keek op de klok. De tijd begon te dringen. ‘Rudolf, we moeten weg. Karl-Fredrik raakt geïrriteerd als we te laat zijn.’

Ze haastte zich de trap af en liep de salon in, waar haar man en oudste zoon diep in gedachten verzonken achter een schaakbord zaten.

Rudolf keek verward op. ‘Het spijt me, lieverd, we zitten midden in de volgende zet.’

Iris ging naast haar man staan en legde haar hand op zijn schouder. Ze keek streng naar haar zoon, die nog steeds naar zijn koning en dame staaarde. ‘Josef, papa en ik moeten naar het feest. Je weet hoe oom Karl-Fredrik is als de dingen niet gaan zoals hij dat wil.’

Josef gaf geen antwoord. Hij fronste zijn voorhoofd terwijl hij naar het geblokte bord bleef kijken.

Rudolf klapte in zijn handen en stond op. ‘Josef, we moeten je moeder gehoorzamen. En net zoals iedere verstandi-

ge speler moet je weten dat je voldoende tijd voor je volgende zet moet nemen. Morgen kunnen we weer schaken. En de dag daarna. En de dag dáárna.'

Josef keek boos naar Iris, maar verborg de irritatie die hij heel duidelijk voelde. Op hetzelfde moment sloeg de voordeur met een knal open en kwam Jan naar binnen rennen. 'Mama, mama, ik heb het toernooi gewonnen!'

Josef keek minachtend naar zijn broertje, die zijn handen vol knikkers had. 'Een toernooi? Jullie hebben geknikkerd.'

Jan negeerde de hatelijke opmerking van zijn broer en liet trots zijn verzameling knikkers zien.

Iris gaf een kus op zijn wang. 'Ga naar de keuken en vraag Unni om je een glazen pot te geven, zodat je ze daarin kunt doen. Papa en ik gaan nu naar het zomerfeest van oom Karl-Fredrik.'

Jan knipperde met zijn ogen. 'Hij was toch ziek? Je zei dat hij zich niet goed leek te voelen.'

Iris legde een vinger tegen haar mond. 'Daar praten we niet hardop over. Ik bedoelde het niet letterlijk, alleen dat hij deze zomer zichzelf niet helemaal is.'

Jan wachtte niet op een verdere verklaring, maar stormde naar de keuken om een glazen pot te halen.

Rudolf kwam terug in zijn witte linnen kostuum en gaf zijn vrouw een kus. 'Moeten we er echt naartoe?' vroeg hij. 'Ik heb er een onaangenaam gevoel over.'

Iris keek hem smekend aan. Ze wilde Karl-Fredrik heel graag zien.

'Goed, dan gaan we maar. Je ziet er prachtig uit. Het is toch niet te geloven dat ik met de mooiste vrouw van Estland getrouwd mag zijn.'

Iris rolde met haar ogen. Hij glimlachte breed.

'Dat komt waarschijnlijk omdat jij ook niet te versmaden bent.' Iris gaf haar man, die heerlijk naar zijn aftershave

rook, een tik. Ze namen afscheid van de jongens en beloofden hun dat ze de volgende ochtend samen op het strand zouden ontbijten.

Karl-Fredrik Ritters woning lag aan het strand. Het leek erop dat de meeste gasten al waren gearriveerd en ze haastten zich naar binnen.

Achter hen klonk een stem die uit de tuin kwam. ‘Lieve zus!’

Kati kwam met gestrekte armen naar hen toe. Ze omhelsde haar zus, gaf een kus op haar wang en wierp haar zwager vervolgens een kushandje toe. Rudolf knikte kort en Iris zag aan hem dat hij er niet op had gerekend om Kati hier aan te treffen.

Voordat Rudolf iets kon zeggen, kreeg Kati een ander groepje in het oog, en ze haastte zich zonder verontschuldiging naar hen toe. ‘Ambassadeur Stenström,’ hoorden ze haar zeggen. ‘Wat leuk om u hier te zien. Ik heb van mijn Heinrich gehoord dat erover wordt gedacht om u in Berlijn te stationeren.’

‘Waarom is Kati hier?’ vroeg Rudolf zachtjes. ‘Ik wist niet eens dat ze in Pärnu was. Ze zou toch tot Kerstmis in Berlijn blijven?’

Iris trok een berustend gezicht. ‘Blijkbaar niet, maar ze is natuurlijk ook opgegroeid met Karl-Fredrik.’

‘Anders is ze zo verstandig om weg te blijven bij feesten waar jij en ik aanwezig zijn, of in elk geval waar ik naartoe ga.’

Iris moest zich inhouden om Kati niet instinctief te verdedigen. Rudolf was er absoluut op tegen geweest dat haar zusje zich met de Duitse Heinrich verloofde. Daarna had Kati haar verontwaardiging tegenover Rudolf duidelijk laten merken. Iris wist niet goed hoe ze daarop moest reageren. Haar jongere zus was bijzonder impulsief, maar aan de

andere kant kon ze natuurlijk plannen hebben waarover ze niets vertelde.

Iris ging op haar tenen staan en gaf haar man een kus. ‘We staan hierboven. Ze is ondanks alles mijn zusje. Ze zal hier geen ophef maken en als ze dat wel doet, trekt niemand zich daar iets van aan. De gasten zijn voor het grootste deel vrienden van ons.’

Rudolf omhelsde haar. ‘Ik vind het heerlijk dat je mijn vrouw bent. Dat maakt een beter mens van me.’

Iris trok hem mee naar de in het wit geklede gasten.

De jaarlijkse lunch luidde het eind van de zomer in en iedereen met een woning aan het mooie strand was uitgenodigd en had het dringende verzoek gekregen om in het wit gekleed te komen. De Zweedse gastheer Karl-Fredrik Ritter stond in de tuin van zijn zomerhuis te midden van een grote groep gasten en glimlachte met gespreide armen naar hen. Zijn witte linnen kostuum vormde een mooi contrast met de diepbruine huid die hij had gekregen door grote delen van zijn tijd op zee door te brengen. Iris had de jaloezie van de andere mannen gezien vanwege de mooie houten boot die was vastgemeerd aan de grootste steiger van het strand.

‘Iris! Rudolf!’ Karl-Fredrik Ritter gaf een kus op Iris’ wangen en een vriendschappelijke klap op Rudolfs rug. ‘Het spijt me dat we elkaar deze zomer niet vaker gezien hebben en nu is het alweer bijna tijd om naar huis te vertrekken.’ Hij keek met een sombere blik naar de zee.

Iris haalde haar schouders op. ‘Het is niet anders. Op dit moment is het leven moeilijk.’

Karl-Fredrik bestudeerde haar even voordat hij antwoord gaf. Tussen zijn blauwe ogen had zich een rimpel gevormd. ‘Ik weet dat de situatie hier aanzienlijk lastiger is, maar Zweden bevindt zich net als de rest van Europa in

een moeilijke periode. Ik heb moeite om mijn landgenoten nog te herkennen.'

Rudolf knikte zwijgend. 'Dat gevoel hebben veel mensen waarschijnlijk, vooral hier in Estland. Het klimaat is voor iedereen verhard. Hoe gaat het met je zaken?'

Karl-Fredrik spreidde zijn armen. 'Het kan enigszins merkwaardig lijken, maar ik heb een recordjaar gehad. Nog nooit hebben zoveel vermogende mensen zoveel dure kunst gekocht. Daar ben ik natuurlijk heel blij om, maar ik weet niet wat ik van die verandering moet vinden.'

Iris nam een slok van haar koude drankje. 'Verandering?'

'Degenen met heel veel geld maken van de gelegenheid gebruik om te investeren terwijl de middenklasse het steeds slechter krijgt. Ik ben bang dat het onaangename gevolgen zal hebben. De kloven in een democratische samenleving mogen niet te breed zijn.'

Rudolf knipoogde. 'We hebben eerder structuren zien instorten, maar helaas ging dat altijd gepaard met bloedvergieten,' zei hij. 'Ik moet echter bekennen dat het me verbaast dat dit ook in Zweden plaatsvindt. Ik dacht dat het ergste jullie bespaard bleef.'

'Tot dusver wel, maar er gaan veel krachtige stemmen op die steeds luider en met steeds meer waardering praten over wat er nu in Duitsland gebeurt. Hermann Göring heeft grote delen van de zomer in het zomerhuis van zijn vrouw doorgebracht en is met diverse invloedrijke personen uit de hogere kringen omgegaan. Hij heeft bijvoorbeeld veront-rustend veel contact gehad met mijn neef, die gezagvoerder is. Jullie hebben hem hier weleens ontmoet. Ik heb me het afgelopen jaar een paar keer verplicht gevoeld om met ze op reis te gaan en ik begin er eerlijk gezegd genoeg van te krijgen om tegen mijn zin met ze om te moeten gaan. Aan de andere kant waardeer ik het des te meer om hier met

jullie te zijn, mijn echte vrienden. Maar luister, ik krijg boze blikken van Kerstin, dus kunnen we beter gaan zitten. Iris, mag ik je naar de tafel begeleiden?’

De tafel op de veranda, met op de achtergrond de zee, was zoals gewoonlijk luxueus gedekt. Kerstin Larsson was het Zweedse dienstmeisje dat overal met haar werkgever naartoe ging. Er leken meer gasten dan anders te zijn en de tafel was verlengd tot zo’n veertig zitplaatsen. Iris glimlachte dankbaar naar Karl-Fredrik omdat hij haar ook dit jaar weer als zijn tafeldame had gekozen. Ze waren al heel lang bevriend. Hun moeders hadden als kleine meisjes zowel hier als in Zweden met elkaar gespeeld.

Karl-Fredrik legde zijn hand op de hare en kreeg plotse-ling een ernstige blik in zijn ogen. ‘Iris, beloof me dat je nooit slecht over me zult denken. Ik geef je mijn woord van eer dat je me kunt vertrouwen, ongeacht wat er gebeurt. Beloof me dat je me op mijn woord zult geloven.’

Voordat ze iets had kunnen vragen, stond hij op en hief zijn glas wijn met een brede glimlach. ‘Lieve gasten, er is alweer een jaar verstreken en ik heb opnieuw het voorrecht gehad om met jullie allemaal om te mogen gaan. Ik geloof dat de zoetheid van de zomer nergens zo fantastisch be-leeft kan worden als hier in Pärnu. Met de zee als voortdu-rende metgezel en de zon die ons nooit in de steek laat. Laten we een toast uitbrengen op ons voorrecht om in dit aardse paradijs te mogen verblijven.’

Ze hieven hun glazen naar de rijzige kunsthandelaar in zijn linnen kostuum. Hij droeg zijn strooien hoed met stijl en de zwakke geur van tabak en sandelhout leek zijn na-tuurlijke parfum te zijn. Nadat hij weer was gaan zitten, boog hij zich snel naar Iris toe. ‘Sorry, ik ben mijn sigaren op de boot vergeten. Ik ben zo terug.’

Iets in zijn blik had haar misschien moeten waarschuwen,

maar tijdens alle keren waarop ze later nadacht over wat hij had gezegd, lukte het haar niet om te achterhalen wat dat had moeten zijn. Misschien de felle glans in zijn ernstige ogen. Misschien de hand die hij haar gaf voordat hij opstond en over de duinen naar de boot liep.

Ze herinnerde zich haar verbazing en het plotselinge gevoel van onrust toen de motor gestart werd en de boot de zee op voer. Iris en Rudolf keken elkaar vragend aan. Meteen daarna volgde de explosie. Ze zou het beeld van de vuurbal die van de motorboot opsteeg nooit meer van haar netvlies krijgen. Het paradijs veranderde in de hel.

Ze kon niet vermoeden dat dit nog maar het begin was.

Signe

Juni 1940

Signe Jansson knoopte haar jas dicht en keek rond in de kleine kamer om zich ervan te verzekeren dat ze niets was vergeten.

‘Alsjeblieft, mama, blijf bij me!’

Signe ging op haar hurken zitten en keek in Eriks be-
traande ogen. ‘Ik moet helaas weg.’

Hij schudde zijn hoofd zo hevig dat het gekamde blonde
haar heen en weer vloog. ‘Nee, je moet bij mij blijven.’

Signe dwong zichzelf om te glimlachen en streelde de
zachte wang van de jongen. ‘Lieve Erik, je bent bij papa. En
oma en opa. Dat is ook familie van je.’

‘Jij bent mijn familie. Wanneer kom je terug?’

Signe knipperde haar tranen weg en schudde haar hoofd
voorzichtig. ‘Ik weet het niet, Erik, je moet sterk zijn.’

Stig kwam plotseling de kamer in en trok zijn zoontje
naar zich toe. ‘Ik denk dat Signe nu moet vertrekken. We
willen tenslotte niet dat ze de bus mist, of wel soms, Erik?’

‘Jawel!’ riep Erik. ‘Ik wil dat mama de bus mist. Ik wil niet
dat ze weggaat.’

‘Signe is je mama niet en ze moet weg. We gaan het sa-
men redden, jij en ik. Je gaat me toch helpen?’

Erik hilde en stompte met zijn kleine vuisten tegen de
borstkas van zijn vader. Stig keek met een geïrriteerde blik

naar Signe en gebaarde dat ze moest verdwijnen.

Signe pakte Eriks hand, hield hem zwijgend in de hare en keek in de blauwe ogen waarvan ze zoveel hield. ‘Het kan zijn dat ik je mama niet ben, maar ik hou net zoveel van je. Elke week brengt de postbode een brief van mij voor jou. Ik zal er altijd voor je zijn, lieve, lieve Erik.’ Haar stem brak en ze pakte haar koffer en liep naar buiten. Achter haar huilde Erik nog steeds, en ze hoorde hoe Stig de verdrietige vierjarige jongen probeerde te troosten.

Signe droeg de zware koffer afwisselend in haar rechter- en linkerhand en wilde dat ze handschoenen aanhad, omdat het koud was. Haar ouders op de boerderij waren binnengebleven, ze begrepen niets van haar beslissing en wilden die niet accepteren. Haar ouders waren bijzonder teleurgesteld en hadden de afgelopen dagen nauwelijks met haar gepraat. Ze kwamen niet eens naar buiten om afscheid van haar te nemen.

Bij de grote weg passeerde een vrachtwagen met dennentakken en vlak daarna arriveerde de bus, precies volgens de dienstregeling. Signe luisterde naar de sissende remmen en dwong zichzelf niet achterom te kijken.

De chauffeur veegde zijn bezwete voorhoofd met de rug van zijn hand af en knikte ongeduldig naar haar. ‘Waar wil je naartoe?’

Signe schraapte haar keel en legde een munt van twee kronen neer. ‘Åkersberga.’

De chauffeur scheurde een blauw kaartje af en schoof het wisselgeld naar haar toe. De bus was halfleeg en ze ging op een zitplaats in het middengedeelte zitten om ruimte voor haar koffer te hebben. Ze legde haar hand er beschermend op. Hij bevatte tenslotte alles wat ze in het leven bezat.

De bus reed met een dreunende motor weg en een wolk uitlaatgassen stroomde door het open raam naar binnen.

De berkenbomen gleden steeds sneller langs en Signe probeerde de beelden te verdringen van Erik die haar achterna wilde rennen en Stig die op het laatste moment weigerde haar blik te ontmoeten.

Ter hoogte van de kerk van Roslags-Kulla stopte de bus en twee oude dames kochten een kaartje naar Åkersberga. Signe begreep dat ze naar de markt wilden. Ze staaarde koppig uit het raam om niets tegen eventuele bekenden te hoeven zeggen en probeerde zich Stockholm voor te stellen. Ze was ruim tien jaar geleden voor het laatst in de hoofdstad geweest en dat was alleen op doorreis geweest. De drie keren daarvoor hadden haar nauwelijks een goed beeld van de stad gegeven.

Ze stak haar hand in haar rechterzak om te controleren of ze de brief bij zich had. Toen de postbode hem een week geleden aan haar had gegeven, had ze geen verwachtingen over de inhoud gehad of het idee dat die haar veiligheid zou kunnen bieden. Het enige wat ze wist, was dat ze morgen een afspraak had met professor Svartström.

De trein tufte over de Roslagsspoorlijn door het Lill-Jansbos en daarna door een fabrieksachtig gebied waar spoorwegwerkers zwetend met lasbranders en zware gereedschappen aan het werk waren. Signe vond het er een beetje eng uitzien. Ze had medelijden met de mannen, die net zo zwart van de viezigheid en het stof waren als schoorsteenvegers.

De trein minderde vaart en de remmen piepten zo hard dat het geluid door haar oren sneed. De conducteur ging met een vertrouwde beweging op het korte trapje staan en reed de laatste honderd meter buiten de trein mee. Hij tilde zijn conducteurspet op om een collega die aan de andere kant van de rails stond met het komische, overdreven ge-

baar te begroeten. Dezelfde conducteur had naar Signe geknipoogd toen ze haar kaartje kocht en had gevraagd of ze naar de stad ging om de bloemetjes buiten te zetten. Ze had naar de vloer gestaard en was haastig naar een lege zitplaats gelopen. Ze hield niet van dat soort types en wist dat ze geen gesprek met hen aan moest knopen.

Tijdens de reis was de sfeer tussen de passagiers ongedwongen geweest. Ze bespraken de laatste rantsoeneringen en het feit dat de regering van nationale eenheid met Per Albin Hansson als premier het nog niet zo slecht deed te midden van alle ellende. Signe had zodra ze de gelegenheid had gehad geprobeerd de krant te lezen, maar nadat de spanningen in Noorwegen in april waren toegenomen, hadden Stig en haar ouders besloten dat het voldoende was om naar de nieuwsuitzendingen op de radio te luisteren.

De passagiers in de wagon gingen bij de deuren staan en de trein stroomde langzaam leeg. Signe slikte, hield haar koffer stevig vast en voelde voor de honderdste keer of de brief nog in haar jaszak zat. De vrolijke conducteur stond op het perron met twee politieagenten te praten. Ze lachten hartelijk en Signe voelde zich kalmer worden. Hoewel Stockholm met al zijn inwoners angstaanjagend was, betekende het ook dat er meer politieagenten en ordehandhavers waren.

Haar nichtje, die op haar vijftiende als dienstmeisje in de hoofdstad was gaan wonen, had haar geholpen bij het regelen van een overnachting. Haar nichtje maakte schoon in het hoofdkwartier van het Leger des Heils en woonde met haar man en kind op Kungsholmen, waar ze een kamer bij een oude vrouw huurden. Het was streng verboden om gasten te ontvangen, dus had haar nichtje aan Signe verteld dat het mogelijk was om bij het Leger des Heils te over-

nachten. Ze kon daar echter pas na de middag terecht, als de logeergasten arriveerden.

Het was net vier uur en Signe rekende erop dat de wandeling van het station naar de Grev Turegatan haar een halfuur zou kosten. Dat betekende dat ze zich nog minstens twee uur moest vermaken voordat ze kon vertrekken. Het restaurant van Station Oost was acht jaar geleden met veel ophef geopend en Signes vader had er samen met de boer van de naastliggende boerderij gegeten. Ze waren naar de hoofdstad gegaan voor een bespreking met de bank en hadden zich keurig aangekleed. Het was de enige keer dat Signe haar vader in een kostuum had gezien terwijl hij niet naar een bruiloft of een begrafenis ging. Na de bespreking met de bank hadden ze geluncht in Station Oost en haar vader had een lang verhaal verteld over hoe slecht het vlees was gebakken. Het was heel rood en taai geweest en hij had het in zijn servet gestopt om het mee naar huis te nemen voor de kat.

Signe pakte de zware koffer weer op en liep aarzelend het stationsgebouw in. Het restaurant bevond zich op de bovenverdieping van het gebouw, dat rond was en een wachtruimte had die op een atrium leek. Een vrouw met grote borsten in een gesteven witte blouse en een strakke zwarte rok keek vriendelijk naar haar. 'Ben je alleen? Wat kan ik voor je doen?'

Signe schraapte haar keel. 'Ik wil graag iets eten, maar helaas heb ik een koffer bij me.'

De vrouw glimlachte. 'Daar zijn we aan gewend in dit station. Ik zet hem voor je in de garderobe. Wil je bij het raam zitten of uitzicht op de treinen hebben? Je mag kiezen omdat de lunchdrukte achter de rug is.'

'Graag bij het raam als dat kan.'

Signe werd uit haar jas geholpen, maar hield haar hoed

op en hield haar handtas stevig vast terwijl ze de vrouw volgde naar een tafeltje dat uitkeek op het rode bakstenen gebouw van de Koninklijke Technische Hogeschool en het verkeer in de Valhallavägen.

‘Wil je iets drinken voor het eten?’

‘Nee, bedankt, een glas water is voldoende.’ Signe begreep de vraag niet, niemand dronk toch voor het eten?

‘De dagschotel is gebakken haring met uiensaus, maar als ik jou was, zou ik de aardappelpannenkoekjes kiezen. Ik krijg daar nooit genoeg van en dat is helaas te zien.’ De vrouw klopte op haar heup.

Signe glimlachte dankbaar. ‘Ik neem de aardappelpannenkoekjes. En een glas melk graag.’

‘Je bent net als ik, zonder melk kan ik onmogelijk aardappelpannenkoekjes eten.’

De serveerster kwam even later terug met een karaf water, een glas melk, een mandje knäckebröd en een kommetje boter. Signe bedacht dat ze net zo goed flink kon eten nu ze toch moest betalen. Ze had driehonderd kronen in haar portemonnee, dat was al haar spaargeld, zodat ze onmogelijk om de haverklap in restaurants zoals dit kon eten.

De aardappelpannenkoekjes werden geserveerd met spek en vossenbessen en waren net zo lekker als de serveerster had beloofd. Ze at haar bord helemaal leeg en leunde daarna voorzichtig naar achteren op de stoel. Ze begon zich ontzettend moe te voelen na alle spanningen van vandaag.

Erik zou inmiddels zijn avondeten ophebben. Ze vroeg zich af of hij het restant van gisteren had gekregen, dat ze in de koelruimte had gezet. De suikercake die ze de vorige dag had gebakken, had hem hopelijk een beetje opgevrolijkt na al het verdriet. Erik was dol op haar suikercake.

Signe verdrong de gedachte aan het zoontje van haar zus, anders zou ze haar tranen niet kunnen bedwingen. Een ei-

genwijze traan liep over haar wang en ze veegde hem geïrriteerd weg.

De serveerster kwam naar haar tafeltje toe. ‘Sorry dat ik je stoort, maar we hebben een fout met de bestelling gemaakt en er is een nagerecht over. Wil jij dat misschien hebben? Het is zo zonde om in deze tijd eten weg te gooien. En misschien kan ik je daarna een kop koffie brengen?’

Signe keek verbaasd naar de vriendelijke vrouw en knikte dankbaar. Ze hoopte dat het nagerecht niet te machtig zou zijn, omdat ze nu al te veel had gegeten.

Ze kreeg bijna tranen in haar ogen toen het dessert, stoofperen met slagroom, voor haar werd neergezet. Ze had nog nooit zoiets heerlijk gegeten. Ondanks de machtige aardappelpannenkoekjes at ze het dessert probleemloos op. De koffie nam ze echter niet, het moest nu afgelopen zijn met de uitspattingen.

Ze voelde zich een echte vrouw van de wereld nu ze in het treinstation zat en een chic dessert had gegeten. Zij, de onbetekenende Signe Jansson uit Roslags-Kulla.